

Analiza jezikovnih značilnosti v prekmurskem koledarju *Dober Pajdás kalendárium*

Nina Horvat*

1.01 Izvirni znanstveni članek
UDK 811.163.6'28(497.411)

Nina Horvat: Analiza jezikovnih značilnosti v prekmurskem koledarju *Dober Pajdás kalendárium*. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 91=56(2020), 1, str. 59–83

V prispevku je analiziran jezik še ne dovolj raziskanega prekmurskega koledarja *Dober Pajdás kalendárium*, ki ga je v obdobju 1923–1943 urejal in izdajal Franc Talanyi. Natančneje je analizirana leposlovna rubrika – iz vsake izbrane izdaje (1923, 1924, 1934, 1935, 1942 in 1943) po ena daljša pripoved ali več krajših. V uvodu sta predstavljeni zunanja podoba koledarja in njegova vsebina, sledi obravnava jezika na posameznih ravneh, tj. na pravopisni, glasoslovni, oblikoslovni, skladenjski in leksikalni ravni.

Ključne besede: prekmurski jezik, Prekmurje, publicistika, jezikovna analiza, Franc Talanyi, 20. stoletje

1.01 Original Scientific Article
UDC 811.163.6'28(497.411)

Nina Horvat: Analysis of Language Characteristics in the Prekmurje Calendar *Dober Pajdás kalendárium*. Review for History and Ethnography, Maribor 91=56(2020), 1, pp. 59–83

The treatise analyses the language of the until now not very well researched Prekmurje calendar *Dober Pajdás kalendárium*, which was published between 1923 and 1943 by Franc Talanyi. The belletrist part of the calendar is analysed in more detail – from

---

* Nina Horvat, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija, nina.horvat7@um.si

each edition (1923, 1924, 1934, 1935, 1942 and 1943) one longer or two or more shorter narratives. The introduction presents the design and the contents of the calendar and the analysis of language on different levels, i.e. orthographic, phonetic, morphological, syntax, and lexical level follows.

Keywords: Prekmurje language, Prekmurje, journalism, language analysis, Franc Talanyi, 20th century

UVOD¹

Dober Pajdás kalendárium je prvi prekmurski posvetni koledar, ki je začel izhajati med obema svetovnima vojnama.² Prvi letnik, ki se sicer imenuje *Naš Slovenski kalendar* in ki je izšel leta 1922, sta uredila Jožef Kološa in Franc Talanyi, nadaljnje letnike (od 1923 do 1943) je urejal in izdajal Talanyi. Opozoriti je treba na istoimenski koledar, ki je izhajal že pred koledarjem, obravnavanim v članku, tj. od leta 1899 do 1922. Izhajal je v Monoštru, izdajal ga je Wellisch Béla; od 1899 do 1908 ga je urejal Jožef Pustaj, od 1909 do 1919 pa Franc Celec.³ Koledar je izhajal še v letih 1920, 1921 in 1922, vendar v Škafarjevi *Bibliografiji* (1999) ti trije letniki niso omenjeni.⁴

Urednik koledarja, Franc Talanyi, se je rodil leta 1883 v Brezovcih pri Pucconcih. Po osnovni šoli se je učil gostinstva v Budimpešti in Berlinu. Nekaj časa je bil zaposlen na Madžarskem, potem se je vrnil v Prekmurje, kjer je živel v različnih krajih (Sv. Jurij ob Ščavnici, Ormož, Kapela, Gornja Radgona).⁵ Več let je bil tudi radgonski župan. Sodeloval je v madžarski revoluciji (1919) in bil član Komunistične partije v Budimpešti. Vključen je bil tudi v NOB. Po drugi svetovni vojni je bil izvoljen v različne organe ljudske oblasti in sodeloval v družbeno-političnih organizacijah.⁶

V Murski Soboti je poleg *Dobrega Pajdása* urejal tudi politični tednik *Prekmurski glasnik*. Prav tako je napisal nekaj člankov (*Še pomnite, ljudje, kako je bilo v partizanskih časih*) in kot amaterski slikar naslikal okrog 40 olj na platno. Umrl je l. 1959 v Murski Soboti.⁷

---

¹ V članku so povzete ugotovitve mojega magistrskega dela z naslovom *Analiza jezika v prekmurskem koledarju Dober Pajdás kalendárium*, ki je nastalo pod mentorstvom izr. prof. dr. Natalije Ulčnik, natalija.ulcnik@um.si.

² Just, *Med verzuško in poezijo*, str. 46.

³ Škafar, *Bibliografija prekmurskih tiskov 1715–1919*; Kuzmič, *Bibliografija prekmurskih tiskov 1920–1998*.

⁴ Dostopni so na dLib-u.

⁵ Just (2000, str. 47) opozarja, da Talanyi zaradi selitev ni imel premišljenega jezikovnega koncepta, temveč so opazna različna jezikovna prepletanja.

⁶ Povzeto po SBL 2013.

⁷ Prav tam.

ZUNANJA PODOBA KOLEDARJA IN NJEGOVA VSEBINA

Koledar je izhajal v obliki manjše, tanke knjižice s tršimi platnicami (gl. sliko 1). Velikost enega lista papirja znaša približno 145 mm × 220 mm. Posamezni letniki imajo 79–100 strani.⁸

Slika 1: Zunanja podoba koledarja
Vir: Lasten.

Na naslovni strani koledarja v zgornjem delu je z večjimi črkami zapisan in poudarjen naslov *Dober Pajdás kalendárium*, pod njim podnaslov, zapisan z manjšo velikostjo pisave: *na navádno leto (...) oz. na presztopno leto (...)*. Pod letnico izdaje je krepko zapisana zaporedna številka letnika, npr. *II. letni tekáj*, *IV. letni tekáj*, ki je v kasnejših letnikih lahko tudi tipografsko dodelana oz. okrašena z linijami, pikami ipd. V spodnjem delu naslovnice so z manjšimi črkami zapisano ime »reditelja« (urednika) in lastnika koledarja, najnižje sta navedena ime tiskarne in kraj, kjer se ta nahaja. Od III. letnika naprej (1924) je pod letnico izdaje predstavljeno, kaj vsebuje koledar, npr. *z doszta lejpim, dobrim i hasznovitim cstenyom* (1924), *z doszta lejpim, dobrim hasznovitim cstenyom, pripoveszti i kepami* (1925), *z dosta lejpim, dobrim i hasznovitim čtenjom pripovesti i veršušami* (1934), *z doszta lejpim, dobrim i hasznovitim cstenyom, pripoveszti i versusami* (1943). Funkcija tega napisa je, da pritegne k nakupu in branju koledarja. Na sliki 2 je primerjava naslovnice iz let 1923, 1928, 1931, 1935 in 1943 (od leve proti desni).

⁸ Število strani je odvisno od tega, koliko oglasov in leposlovja je v posameznem letniku. Nekateri letniki tudi niso popolno ohranjeni, npr. V. letniku manjka koledarski del za januar in februar.

Slika 2: Primerjava naslovnih strani nekaterih letnikov

Vir: Digitalna knjižnica Slovenije.

Nekateri letniki imajo ohranjeno še prednaslovno stran z okrašenimi zunanji robovi. V zgornjem delu je z veliko in odebeljeno pisavo zapisan naslov koledarja, pod njim je s pisavo manjše velikosti zapisano »na *navá*-*dno*⁹ leto«, na sredini večje zapisana letnica izdaje koledarja, ki je v nekaterih primerih podčrtana in ima piko na koncu. Pod letnico je risba, ki prikazuje delo na polju, v spodnjem delu naslovnice pa (podčrtana) cena koledarja (8 dinarjev). Slika 3 prikazuje primerjavo dveh prednaslovnih strani iz let 1931 (levo) in 1939 (desno).

Slika 3: Primerjava dveh prednaslovnih strani (1931 in 1939)

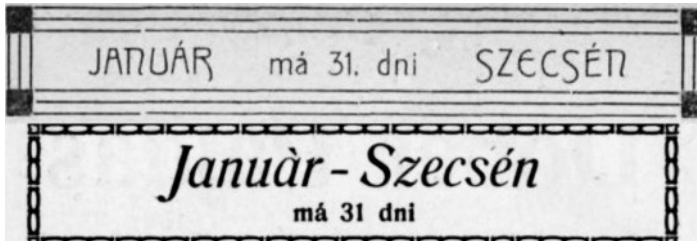
Vir: Digitalna knjižnica Slovenije.

Koledarski del je v obliki tabele. Koledar za vsak posamezni mesec obsega eno stran. V zgornjem delu je znotraj okrašenega pravokotnika zapisano ime meseca v prekmurščini (npr. *máj*) in stari prekmurščini (npr. *risálšček*),¹⁰ prav tako je zapisan podatek o številu dni v mesecu (npr. *má 31 dni*). Sledi tabelarni prikaz, v katerem so podatki o dnevih, godovnih imenih oz. posebnih

⁹ Do letnika, izdanega 1927, je naglasno mesto na drugem *a*, torej *navá**dno*.

¹⁰ V zadnjih dveh letnikih je ime meseca zapisano zgolj v madžarščini.

praznikih za posamezni dan,¹¹ vremenu in Luninih menah,¹² tedenskem Luninem horoskopu,¹³ vzhodu in zahodu Sonca ter vzhodu in zahodu Lune.¹⁴ Posamezni tedni so med seboj ločeni s podatkom o nedeljskem evangeliju. Na sliki 4 je primerjava naslovov koledarskega meseca iz let 1923 (zgoraj) in 1928 (spodaj), na sliki 5 pa primerjava koledarskega dela iz let 1923 (levo) in 1928 (desno).

Slika 4: Primerjava naslovov koledarskega meseca (1923 in 1928)
Vir: Digitalna knjižnica Slovenije.

Dén	Protestantski	Rim. kath.	Szótóverszki	Izhod szuncn	Zahod szuncn	Dnévi	Imenik	Preravnava vremena l. meseca	Szunce sida labala	Mejszeca sida labala		
Evang. Lukács II. 21. Epistola: Galat. 3. 23–29.						Kak je mino oszmi dén. Luk. II. 21. Gal. 3. 23–29.						
1	Ponedelek	Novo leto	19 Ved. 1922	7	50	4	17	Mrzlo	☾ 7:51	☽ 4:16	12:30	0:86
2	Tork	Abel	Imé Jezusovo	20	Ignácz	50	18	Szezszo	☾ 7:51	☽ 4:17	12:53	1:55
3	Szreda	Benjamin	Genovéva	21	Juli	49	18	dezszevno	☾ 7:51	☽ 4:18	1:20	3:16
4	Csüttek	Leona	Tilus	22	Anasztázi	49	19	premenyávo	☾ 7:51	☽ 4:19	1:52	4:38
5	Pétek	Simon	Telesfor	23	Krat. mant.	49	20	vremen	☾ 7:50	☽ 4:20	2:32	5:58
6	Szobota	Tri krátov	Tri krátov	24	Poszt	49	22	☾ 7 v. 8. m.	☾ 7:50	☽ 4:21	3:24	7:12
Evang.: Lukács 2. 41–52. Epistola: Rím. 12. 1–5.						Kak bi Jezus 12 let sztar bio. Luk. II. 41–52. Rím. 12. 1–5.						
7	Nedela	Po tri kr. I.N.	Po tri kr. I.N.	25	Koled. sz	7	48	4	☾ 7:50	☽ 4:23	5:37	9:04
8	Ponedelek	Marcel	Julian mant.	26	Koled. sz	48	24	Mrzlo	☾ 7:49	☽ 4:24	6:50	9:42
9	Tork	Melanja	Vilnos	27	Stevan	48	25	premenyávo	☾ 7:49	☽ 4:25	8:03	10:11
10	Szreda	Agota	Higin	28	Mntr. C	48	26	vremen	☾ 7:48	☽ 4:27	9:13	10:35
11	Csüttek	Ernő	Arkad mant.	29	Drob. dece	47	27	☾ 7:48	☽ 4:28	10:21	10:55	
12	Pétek	Vidor	Veronika	30	Anzia	47	29	☾ 7:48	☽ 4:29	11:28	11:12	
13	Szobota	Bodog	Hilar	31	Melania	47	30	☾ 7:47	☽ 4:31	prpd.	11:30	
						☾ 10v.p. 14m.						

Slika 5: Primerjava koledarskih delov (1923 in 1928)
Vir: Digitalna knjižnica Slovenije.

V II. in III. letniku so v spodnjem delu, pod tabelo, zapisani podatki o spreminjanju vremena, Luninem gibanju ter dolžini dneva – v naslednjih letnikih te podatke najdemo znotraj tabele. Kadar se začne nov letni čas (npr. v marcu), je pod tabelo zapisano tudi, na kateri datum in ob kateri uri se to zgodi. Od IV. letnika naprej je pod tabelo zapisan samo podatek o dolžini dneva (tudi o morebitnem začetku novega letnega časa), saj so prej omenjeni

¹¹ Do IV. letnika se ta stolpec deli na protestantski in rimokatoliški del, II. letnik (1923) ima celo še stolpec s staroverskim koledarjem.

¹² Do IV. letnika so ti podatki zapisani v spodnjem delu, pod tabelo.

¹³ V II. letniku (1923) tega še ni.

¹⁴ V II. letniku (1923) tega še ni.

podatki vključeni v tabelo, od VII. letnika (1928) naprej pa je poleg podatka o dolžini dneva zapisano še, kakšno vreme napoveduje t. i. stoletni koledar za tisti mesec (npr. *Prve dni mrzlo, v sredini obláčno, konca meszeca milo*). Slika 6 prikazuje primerjavo delov pod koledarjem v izbranih letnikih.

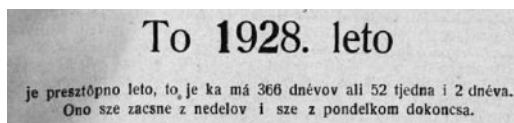
Vremena hoid pouleg Herschela: V zacsétki premenjavajouce 6-13 vetrovje i mraz, od 13-20 prijetno mláčno; od 20-25 vetrovje i trdo vreme, na konci mezszea mraz.							
Mezszea premenjavanye: ☉ Pamá 3-ga 3 v. 33 min. predpol. ☾ k-zemli bliži 8-ga ob 1 v. popol. ☽ Se ráá 10-ga 1 v. 54 min. predpol. ☽ od zemli dalecs 23-ga 2 v. po p. ☽ Mlád 17-ga 3 v. 41 min. predpol. l-voga je dugi dén 8 vór 27 min. ☽ Prvi stritál 25-ga ob 4 v. 59 min. do szlejdnyega naraszte 58 min. Mladanica i predpol.							
31 Csetrek	Virgilia	Nol. P. mantr.	31	30	230 12 41		
Vremena hoid pouleg Herschela: V zacsétki lejpo mrzlo; od 8.-13. doszta sznegá, mocsen mraz; lejpo vreme, na konci mezszea vóterno. Dén je dugi prvoga 8 v. 27 m.; do konca mezszea 58 m. zraszte.							
Mezszea premenjavanye: 6-ga ☉ 1 vóra 48 m. popold. 22-ga ☽ 1 vóra 57 m. predp. 13-ga ☽ 11 vóra 44 m. popold. 29-ga ☾ 6 vóra 53 m. predp.							
Nedela	Cvetna nedela	Nesztáino,	☽	5:49	18:23	17:22	5:1
Pondelek	Ciril	☽ 11 v. 0 m.	☽	5:47	24	18:26	6:1
Tork	Kvirin	premenjavno	☽	5:45	25	19:31	6:3
Szeveda	Benjamin	vremjen.	☽	5:43	27	20:39	6:5
Prvoga je dén 11 vór 2 m. dugi, do konca mezszea zraszte 1 vóra 42 m.		Szprotoletje sze zacsné 21. ob 10 vóri 2 m					
29 Nedela	Po tr. kr. 4.		☽	7 31	4 56	9 4	9 16
30 Pondelek	Martina d.	trdi mraz	☽	7 30	4 58	9 18	10 27
31 Tork	N. szv. Peter		☽	7 29	5 0	9 34	11 36
Stoletni Kalendar: Zacsétek mezszea mláčno, 11-18 premenjavno, 19-26 vetrovje, potom mocsen mraz. Prvoga je dén 8 v. dugi, do konca mezszea 1 v. priraszte.							

Slika 6: Primerjava delov pod koledarjem (od zgoraj navzdol: 1923, 1924, 1926, 1933)
Vir: Digitalna knjižnica Slovenije.

V nekaterih letnikih so ohranjene tabele (gl. sliko 7), v katere so si naročniki koledarja lahko zabeležili, koliko denarja so v posameznem mesecu oz. dnevu zaslužili (*notrijemánye*) in koliko so ga porabili (*vödávanye*) ter za katere namene.

Slika 7: Tabela za beleženje prejemkov in izdatkov
Vir: Lasten.

Naslovi posameznih poglavij v koledarju so običajno krepko poudarjeni, včasih zapisani z ležečo pisavo, in večji od besedila, ki sledi. Redki so v celoti zapisani z velikimi tiskanimi črkami. Večina naslovov ima na koncu ločilo (vprašaj,¹⁵ klicaj,¹⁶ tropičje ali piko), razen če sledi kak stavek, kakor je prikazano na sliki 8. Podobno je s podnaslovi. Pojavijo se tudi nevprašajni naslovi, to so vprašalne povedi brez končnega vprašaja.¹⁷ Naslovje je lahko tudi okrašeno, zlasti če gre za kakšno posebno rubriko (npr. *Hasznovito znánye, Szmehsnice*). Slika 9 prikazuje nekaj primerov naslovov rubrik oz. posameznih prispevkov.

Slika 8: Primer naslova, ki ima nadaljevalni stavek
Vir: Digitalna knjižnica Slovenije.

Slika 9: Primeri naslovov rubrik oz. posameznih prispevkov
Vir: Digitalna knjižnica Slovenije.

V koledarju je tudi nekaj ilustracij. Prva se pojavi na platnici – ta je v vseh letnikih, v katerih je ohranjena, enaka (gl. sliko 3). Rubrika, v kateri se redno pojavlja ilustracija, se imenuje *Te sztolejtni prorok od toga (...) -toga leta*.¹⁸ Običajno imajo tudi strani z leposlovjem kakšno ilustracijo. Najbolj so z njimi opremljeni oglasi¹⁹ – ti so tudi najbolj pestri glede tipografije oz. vrste pisave; v enem oglasu se namreč lahko hkrati pojavijo krepko poudarjene, ležeče in navadne, velike in male tiskane črke.

¹⁵ Kalin Golob (2003, str. 199) trdi, da imajo vprašajni naslovi izrazito pridobivalno funkcijo. Primeri vprašajnih naslovov v obravnavanem koledarju so: *Steri naj bo kráo?; Kelko je kostala szvetszka bojna?; Ka se je vse zgoudilo v preminočem leti po svejti?; Zaka skodi vino lüdén?*

¹⁶ Klicajni naslovi lahko imajo informativno-stališčno ali pozivno-pridobivalno funkcijo (Kalin Golob 2003, str. 198–199). Primeri klicajnih naslovov v obravnavanem koledarju so: *Moj rojsztni kráj!; Zdrav osztáti – Bolecsine premágtati!; Če ti je vzrok znáni, ne boš dugo betežen!*

¹⁷ Prav tam. Primer nevprašajnega naslova v obravnavanem koledarju: *Zakaj je morszka voda oszolena.*

¹⁸ Naslov rubrike se od letnika do letnika razlikuje, predvsem na glasoslovni ravni.

¹⁹ Prekmurska oglaševalska besedila je podrobneje obravnaval M. Jesenšek (2013).

Koledarskemu delu sledi rubrika *Potrebna znány na (...)to leto*.²⁰ V njej urednik najprej navede, ali gre za navadno ali prestopno leto, število dni oz. tednov v letu ter dan, s katerim se leto začne in konča.²¹ Zatem urednik v podpoglavjih z oštevilčenimi podnaslovi, kot so 1. *Zacsétek leta (...)*, 2. *Letni csasz*, 3. *Presztouptni szvétki*, 4. *Fasenszki tekáj*, 5. *Kvaterni poszti*, 6. *Premenyávanye meszeca sze znamenüje*, 7. *Szunce z szvojimi planetami*, 8. *Národni szvétki*, 9. *Planet znamejnya*, 10. *Potemnejnye szunca i meszeca* in 11. *Rodovnica dinasztije Karagjorgjevicsev*,²² poda informacije o tem, kdaj se začnejo občno, državno in cerkveno leto, kdaj posamezni letni časi, kdaj so pomembnejši cerkveni in državni prazniki, kdaj se začne in konča pustni čas, kdaj so t. i. kvatre,²³ s katerimi znamenji se označujejo Lunine mene ipd.

Sledi poglavje *Postna/Poštna tarifa oz. Nove pošne pristojbine*, ki se prvič pojavi v V. letniku in je od takrat naprej stalno prisotno. V njem je cenik poštnih storitev, ki je veljal v posameznem koledarskem letu. V nekaterih letnikih temu poglavju sledijo razni oglasi, pesmi, tudi napoved vremena, v nekaterih je tabela, enaka tisti v koledarskem delu, spet v drugih pa *Predgovor*,²⁴ v katerem urednik izrazi kakšno prošnjo, poziv, naznanilo ali zgolj pozdravi bralce in jim zaželi vse dobro v novem letu. Poimensko omenjenim bralcem se tudi opravičuje, ker ni mogel objaviti njihovih prispevkov zaradi pomanjkanja prostora v koledarju ali zaradi tega, ker so jih napisali v »kranjskem« namesto v »vendskem« jeziku: »*Poszlano peszem nemremo nastampati, ar je »kranyszka*«. *Poslite kaj v vendszkom jeziki napiszano.*« V XXI. letniku naznanja, da se je preselil nazaj v Mursko Soboto in da je vesel, da so jih veliki svetovni dogodki spet združili s staro domovino – Madžarsko.

Poglavje, ki se pojavlja v vseh letnikih, se imenuje *Te sztolejtni prorok od toga (...)toga leta*.²⁵ To je verzificirana rubrika s šestimi pesmimi (*Priklányanye*,

²⁰ Rubrika se tako imenuje od III. letnika naprej, vendar se naslov v vseh izdajah glasoslovno ne sklada povsem; pojavljajo se npr. zapisi *Potrëbna znánja na (...)to leto*, *Potrebna znánja na (...)to leto*, *Potrebna znány na (...)*. leto ipd.

²¹ Od XII. letnika naprej so dodane še informacije o tem, kdaj se začne in konča pravoslavno, kdaj mohamedansko in kdaj židovsko leto.

²² Nimajo vsi letniki vseh omenjenih podpoglavij; naslovi se v posameznih letnikih razlikujejo na glasoslovni ravni. Podpoglavje *Rodovnica dinasztije Karagjorgjevicsev* se pojavlja do vključno XX. letnika – v zadnjih dveh letnikih, tj. v času madžarske okupacije Prekmurja, ga ni.

²³ »(V)sak od štirih tednov z določenimi postnimi dnevi, porazdeljenimi na celotno (cerkveno) leto« (SSK²).

²⁴ Ni nujno, da je vedno na istem mestu. V nekaterih letnikih se pojavi med leposlovjem, v nekaterih ga sploh ni. Tudi poimenovanje tega poglavja je v različnih letnikih različno: *Predgovor*, *Glászi i odgovor reditelsztva*, *Reditelsztvo Dober Pajdás kalendáriuma ...*

²⁵ Zapis se od letnika do letnika razlikuje na glasoslovni ravni (*Sztoletni prorok od toga (...)ga leta*, *Stoulejtni prorok od leta ...*, *Sztoulejtne prorok od leta ...*).

Zima, Szprotolejtje, Leto, Jeszén, Szloboud).²⁶ Poglavju običajno sledijo leposlovnji (izvirni in prevodni) in razni drugi prispevki v prekmurščini. Večino prispevkov je napisal urednik sam, ker pa je v skoraj vsakem letniku pozival naročnike, naj kaj napišejo in to pošljejo na uredništvo, so v koledarju tudi besedila, katerih avtor ni on (npr. *Nouvoga leta pozdráv z Amerike, Tou je nikaj, Kak vövidi prohibicija vu Ameriki?, Szlovencov zsvlvenye vu Zdrüzszeni Drzsávaj, Na Goricskom vöter pise, Szenya od sztároga krája, Moj rojsztni kráj!, Lázs, Ponocsni Tündérszki plész, Nágloszt, Pismo z Argentinie*). V letih izdajanja koledarja je pridobil kar nekaj stalnih dopisnikov, tudi iz tujine.

Veliko prispevkov ima moralnovzgojno (Talanyi npr. v njih opominja, da je treba spoštovati starejše ljudi, živeti trezno, tj. ne delati, počivati, jesti in piti preveč, treba je verno in pobožno živeti, delati dobra dela, spoštovati starše in učitelje ...) in poučno funkcijo (npr. *Kalendárium, Jugoszlávia, Ka nam vsze trbej csi scsémo v Ameriko potüvati, Vértov kalendar, Znánye, Konec szvejta, Potüvanye na drügo planeto, Szvetovni rekord, Prva pomocs pri neszrecci, Náj-oblüdnejsa zemla je na szveti Jáva i Belgija*).²⁷ V prispevkih s poučno funkcijo se prepletajo zgodovinske, geografske, tudi politične vsebine, predvsem pa praktična znanja za vinogradnike, poljedelce in živinorejce, ter vsebine, ki pripomorejo k večji splošni razgledanosti bralcev – slednjih je največ v rubriki *Hasznovito znánye*. Med leposlovjem najdemo ljubezenske (npr. *Lübézen*), izpovedne (npr. *Samota*), socialne (npr. *Szirmák i bogátec*), domovinske in izseljenske pesmi (npr. *Daleč z túhine*), živalske pripovedke (npr. *Srna i jež*), pripovedi o življenju kake osebe (npr. *Zsivlejnye i szmrt Radics Stefana*), tudi pripovedi, v katerih urednik pripoveduje o dogodkih, ki so se mu zgodili v življenju. Ena izmed leposlovnih rubrik, ki se od VI. letnika skoraj dosledno pojavlja, se imenuje *Vinopivec Vince*.²⁸ V njej urednik pripoveduje razne zgodbe o vinu, kulturi pitja, vinogradniški letini, obiskovanju gostiln (pri čemer promovira svojo) ipd.

Leposlovnji rubriki sledijo smešnice. Gre za krajše, naslovljene šale, običajno razporejene v dveh stolpcih in z nekaj ilustracijami. Posamezne se lahko pojavijo tudi drugje med besedilom, npr. med oglasi ali leposlovnimi prispevki. Običajno zavzemajo od 2 do 5 strani. Smešnicam sledijo oglasi (tudi ti se lahko pojavijo na katerem koli mestu v koledarju), ki v nekaterih letnikih

²⁶ Tudi zapis naslovov pesmi se v posameznih letnikih razlikuje na glasoslovni ravni.

²⁷ Časopisi in koledarji so imeli med prekmurskimi evangeličani in protestanti predvsem versko-vzgojno in kulturno vlogo. Gojili so zlasti nabožne, v manjši meri tudi posvetne zvrsti. Po pridružitvi Prekmurja h Kraljevini SHS se je povečal obseg v prekmurščini pisanega posvetnega periodičnega tiska, ki je pogosto zaradi različnih razlogov izhajal zgolj kratek čas. Nekaj periodike (npr. *Dober Pajdás kalendárium*) je izhajalo dlje časa in v njej se je pojavljalo tudi leposlovje (Just 2000, str. 41–42, 47).

²⁸ To je bil tudi Talanyijev psevdonim (SBL 2013).

zasedajo kar petino prostora; v zadnjih dveh letnikih, ki sta izšla v času, ko je Madžarska zasedla Prekmurje, jih je najmanj – tam je tudi nekaj oglasov v madžarščini. *Dober Pajdás kalendárium* je oglaševal urarje, lekarnarje, tiskarje, lesarje, zidarje, krojače, mesarje, ključavničarje, zdravilce, razne gostilne, restavracije in trgovine, zdravilišče v Radencih, prevoze v Ameriko itn. Med oglasi se kdaj znajde tudi tabela *Vszigdár terpécsi »Plodjényá-Kalendárium« nájhasznovitnejse hisne sztvári* (ali *Stalna tabla časa, kda nam živina skoti*),²⁹ ki prikazuje dneve, kdaj je treba »pustiti« živino in kdaj le-ta skoti. Urednik je običajno vključil tudi poglavje z datumi sejmov (in proščenj).³⁰ Pojavlja se v vseh obravnavanih letnikih, vendar so v nekaterih beleženi zgolj sejmi v prekmurskih krajih, v nekatere pa so vključena še druga mesta (npr. Ptuj, Maribor, Celje). V zadnjih dveh letnikih so imena krajev pomadžarjena.

Vrstni red predstavljenih rubrik ni enak v vseh letnikih. Večkrat se po smešnicah pojavi še kakšna pripoved ali pesem, tudi druga rubrika (npr. *Hasznovito znánye, Ka sze je vsze zgôdilo v preminoucsem leti po szvejtí, uganke*). XV. letniku je Talanyi dodal še priložo *Špionje v svetovnoj bojni*, ki vsebuje šest pripovedi.

Črkopis v koledarju ni ustaljen. Prvi letnik (*Naš Slovenski kalendar*), ki ga je Talanyi uredil in izdal skupaj z Jožefom Kološo, je izšel v slovenici,³¹ ki vsebuje nekatere črke, značilne za prekmurski glasoslovni sistem, npr. *ü* in *ö*. Od II. letnika naprej, ko je Talanyi koledar že urejal sam, do leta 1934, je bil rabljen madžarski oz. prekmurski črkopis,³² nakar je slednjega zopet nadomestila slovenica, kar je razvidno že iz naslova – *Dober Pajdás kalendárium* (pred tem *Dober Pajdás kalendárium*). V zadnjih dveh letnikih, ki sta izšla v letih 1942 in 1943, urednik znova piše v prekmurskem črkopisu.

²⁹ Tudi pri zapisu tega naslova je možnih več glasovnih različic.

³⁰ Za to poglavje zasledimo različne naslove, npr. *Szenyá, Szejmi, Blizsnya orszacska szenya i proscsénya, Senje (sejmi)*.

³¹ N. Ulčnik (*Začetki ...*, str. 67) pa ugotavlja, da je večina prekmurskih tiskov, med njimi tudi Agustičev *Prijatelj*, začela izhajati v madžarskem črkopisu, prilagojenem prekmurskemu knjižnemu jeziku.

³² E. Dudás (*Primerjalni zgodovinski ...*, str. 149) opozarja, da so se v strokovni literaturi uporabljala različna poimenovanja: *madžarski črkopis* (Novak, Ulčnik), *madžarska grafika* (Orožen) in *ogríca* (Jesenšek). Sam je uvedel izraz *prekmurski črkopis*, kar utemeljuje s tem, da prekmurski pisci niso imeli povsem enakega črkopisa kot Madžari; vsebuje namreč tudi grafeme, ki označujejo prekmurske glasoslovne značilnosti. M. Jesenšek (*Kardošev ...*, str. 152) je predlagal, da se po zgledu poimenovanj *slovenica, ogríca* za prekmurski črkopis uveljavi poimenovanje *prekmurica*.

Tabela 1: Zapis nekaterih soglasnikov v prekmurskem črkopisu

Prekmurski črkopis	sz	zs	ny ³³	s	gy	cs	cz/c
Slovenica	s	ž	nj	š	dž	č	c
Primer	<i>keszno</i>	<i>zsenszka</i>	<i>szlednyi</i>	<i>escse</i>	<i>Magyar</i>	<i>cslovik</i>	<i>szuncze, odkec</i>

V naslednjih poglavjih podajam ugotovitve analize jezika v koledarju. Natančneje je bila analizirana leposlovna rubrika – iz vsake izdaje po ena daljša pripoved ali več krajših pripovedi. Izbrana so bila naslednja besedila: *Cseden, csednesi, náj csednesi* (1923), *Majcsi je v pékli* (1924), *Csedna zena* (1924), *Száki za szébe* (1924), *Gda so stvaré gučale* (1934), *To je dober hec* (1935), *Treszti jezero* (1942), *Barbarics Stevan* (1943).

PRAVOPISNE ZNAČILNOSTI

Raba velike začetnice je pri osebnih imenih, tako eno- kot večdelnih, v vseh obravnavanih besedilih dosledna: *szvéti Peter, Kata, Majcsi, Kűzmov Mátjas, Barbarics Stevan, Porédosa Stefanom* itd. Prav tako je dosledna pri zemljepisnih imenih (*Prekmurji, Murszko Szoboto, Predanovci, Ganges*). Ime *Bog* je dosledno zapisovano z veliko začetnico (*Vidim, da tebé je Bog zbio*). Nekatera občna imena so zapisana z veliko začetnico: *Mati, Vért, Magistrát* (vsaka beseda zgolj po enkrat). Vikanje je ponekod izraženo z veliko začetnico (*Vij, Vam, Vasz, Vaso*). V naključno izbranih besedilih, ki niso bila natančneje obravnavana, sem zasledila tudi nekaj razlik v primerjavi z današnjo rabo, npr. pri zapisovanju imen pokrajin (*na stajeri*), vzpetin (*po slovenski gorica*), pripadnikov narodov (*szlovani*), prebivalcev pokrajin (*Prekmurszki szloven-ci*). Velika začetnica na začetku stavka, kadar se ta nahaja znotraj premege govora, ni samoumevna: *Odkec szte? ka delate?; Hej Mati! mate kaj k odaji?*

Raba ločil je skladna s tedanjo (prekmursko) pisno tradicijo. Za naslovi so rabljena končna ločila (*Treszti jezero; Barbarics Stevan.*). Pogost je premi govor, vendar je raba narekovajev nedosledna. V nekaterih primerih Talanyi ne piše nobenega ločila, v drugih uporablja narekovajni pomišljaj:

Razbojnik! Kokota szí mi umoru zalajala je liszica i zadavi mácsko.

Ne buj! právi deszéterá zapoved! i Bog posle sz koszov szvojo szmrt k csloveki.

— *Odkec szte? ka delate?*

— *Jaz szem z nebész priso — právi te bogati cslovik — edno malo okoli glédát, kak kaj novoga jeszte tú na zemli?*

³³ V besedilu *Csedna zsená*, ki je zapisano v prekmurskem črkopisu, sem opazila dve različici za *ń*: *nyegova* in *njegova*.

Raba narekovajev je najbolj dosledna v pripovedi *Treszti jezero*, vendar tudi tam najdemo nekaj odstopanj od današnje pravopisne norme:³⁴

»Je zse odisao goszpoud Jancsi«,³⁵ je lübeznivo povejdala sztrezsnica.
 »Aha, zdaj pa zse znam, kama je odiso«, ercsé sztrina.

Raba vejice ponekod ni v skladu s sodobnimi pravopisnimi pravili. V nekaterih primerih manjka, v nekaterih je odveč, npr. *sztálno nevem_ kak sze tá vész zové, Kokota szí mi umoru_ zalajala je liszica i zadavi mácsko; jaz v gojndno odidem v Murszko Szoboto na tárgyalás, i domo pridem szamo keszno vecsér, Nyegova lübléna tovarisica Kata, je jokala*. V pripovedi *Gda so stvaré gučale* je pogosta raba tropičja za končnimi ločili (*kak bi mogli svojega prijátela ježa odsloboditi? ...; podgan pa robček odnesé! ...*). Tropičje ima mdr. funkcijo premora, npr. *Právím, staviva se ... za edno dobro večérjo*. Klicaj je običajno rabljen, če gre za stavke z vzklično intonacijo ali čustveno obarvane povedi (*Ne buj! právi deszétera zapoved!; Ka pravis, moj lübléni mozs, szamo bikál!; Si odnoro!*), vprašaj pa na koncu enostavnih vprašalnih povedi (*Kak pa czinite te trij krave?*), tudi za vprašalnim odvisnikom, čeprav ga glavni stavek ne zahteva (*nikak je ne mogo razmeti, koma je prejšao v robci zvézani jež z robcom vréd?*).

V prvem odstavku pripovedi *Csedén, csednesi, náj csednesi* zasledimo rabo oklepaja in zaklepaja. Gre za vrinjeni stavek: *V Prekmurji v ednoj vészi (sztálno nevem kak sze tá vész zové) je zsivo eden bogáti cslovik*.

Pisanje skupaj oz. narazen ni dosledno. Talanyi npr. včasih zapiše nikalni-co skupaj z glagolom, včasih ločeno: *nevem, neprineszé, nevörje* 'ne verjame', *nebi; ne vej, ne bodeš, ne bi*. V pripovedi *Száki za szébe* so nekateri glagoli, tvorjeni iz predložne zveze, zapisani narazen: *za kokodáko, za mijavkala*, vendar *zalajala*. Zapisovanje prislovov, členkov in nekaterih besednih zvez ni dosledno (*v gojndno in vgojndno, na to in na tou, prav za prav in pravzaprav*) oz. je drugačno od današnjega (*med tem, na edenkrát* 'naenkrat'). Zapisovanje presežnikov v II. letniku koledarja prav tako ni dosledno (npr. *náj menso in nájmenso*), v vseh ostalih letnikih urednik zvezo *naj* + prislov/pridevnik zapisuje skupaj. Mestoma je zveza predloga in samostalnika/pridevnika oz. samostalniškega/pridevniškega zaimka zapisana skupaj, npr. *zgláve, nakla* 'na tla', *prinyem, zsnyim, naetom* 'na tem'.

Do nedoslednosti prihaja zaradi nepoznavanja besedotvornih zakonitosti prekmurskega jezika. Prekmurske slovnice v času začetka izhajanja koledarja

³⁴ Narekovaj stoji za končnim ločilom citiranega stavka (Slovenski pravopis 2001: § 461).

³⁵ Podčrtala Nina Horvat.

še ni bilo oz. je obstajala zgolj v rokopisu,³⁶ zato tudi ni mogla vplivati na tedanje pisce.

GLASOSLOVNE ZNAČILNOSTI

Na glasoslovni ravni so opazne naslednje značilnosti:³⁷ dolgi *i* je pogosto izkazan kot *ij* (*kricsij, zijbali, falij, odbizsij*), po labializaciji lahko *i* prehaja v *ü* (*müva, gvüsnö*). Dolgi in kratki *u* sta izražena kot *ü*: *süša, zgübo, szlüzsbö, trüden; vütro, müha*. Samoglasniški *l* je izkazan kot *u*: *gučati, duzsen, po dugom*. Stalno dolgi *jat* je pisan z *e, ê* ali *ej*³⁸ (*bezšati, peneze, ceno, tê 'ti' (3. os. mn.), pripovejst, lejta, brejg*), stalno dolgi polglasnik in stalno dolgi nosnik z *é*, redkeje z *e* (*vész, pén, dén, vecsér desét, zvezani; deset*). V nepoudarjenem zlogu *jat* prehaja v *i*: *biži, cslovik*. Stalno dolgi *o* in stalno dolgi nosni *ö* sta pisana z *ou* in *o* (*Bougi, pout, goszpoudom, soulo, szto, golob, mozsi*). Kratki nenaglašeni samoglasnik *a* se lahko zaokroži (*koma, vendar tudi kama 'kam'*). Opazna je redukcija samoglasnikov *i* in *e* (*máte, vidla*). Po asimilaciji se *ir* razvije v *er*: *papéra, méra*; skupina *ür* je spremenjena v *ör*: *vöra*.³⁹

Za končni trdi *l*, ki je v panonski narečni skupini sovpadel z *l'*,⁴⁰ se pojavlja različni odrazi: *-o* oz. *-ao* pri deležnikih na *-el* (*odneszo, priso, zvedo; prišao, odišao*), *-ao* tudi pri deležnikih na *-al* (*znao, sztanüvao, poznao, vüpao*), *-ou* pri skupini *-rl* (*mrou, trou*),⁴¹ pri deležnikih na *-il* je lahko zapisan po izgovoru kot *-u* (*umoru, biu*) ali *-o* (*potisno, navčo, pazo, zgübo*), če je naglas na končnem zlogu, pa *-io* (*vöspio, falio, vcsio, zbio*). Prvotni palatalni in epentetični *l'* otrdita (*posztela, zemlo, zgübleno*), zapisovanje palatalnega *n'* je nedosledno (*ogen, naj menso, szledna; szlednya, danéšnja*). Značilen je protetični *v-* (*zavüpo, vujšo, vüjtec*), vzglasni *v-* pred nezvočniki onemeva (*sztane, zeme*). Onemi

³⁶ To je slovnica Avgusta Pavla (*Vend nyelvtan*), ki je bila v slovenščino prevedena in izdana l. 2013, vzporedno z madžarskim besedilom. Pavel je gradivo zanjo zbiral med letoma 1909 in 1916, vendar takrat še ni izšla, ostala je v rokopisu (Jesenšek 2015: 327).

³⁷ Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola (<http://zrcola.zrc-sazu.si>), ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani (<http://www.zrc-sazu.si>) razvil Peter Weiss.

³⁸ Števan Küzmič (1771) je pisal *ej*, v 3. natisu prevoda, »ki ga je pravopisno priredil Al. Terplan« (Škafar 1978, 32), pa najdemo *ê*. V obeh primerih gre za dvoglasnik, spremeni se zgolj njegov zapis. V *Dobrem Pajdásu* se torej po eni strani ohranja tradicija prekmurskega knjižnega jezika (in hkrati zasleduje pisanje po živem govoru), po drugi strani pa se pojavlja še *e*, ki že nakazuje vpliv knjižne slovenščine.

³⁹ Prim. Ramovš 1995, 221.

⁴⁰ Prim. Zorko 2009, 274.

⁴¹ »Kakor pa je v prekm. splošno nastalo *šöu* proti *d'ö /.../*, tako je moglo v nekaterih ožjih prekm. govornih nastati tu *mrou* /.../ proti *mrou*.« (Ramovš, 1924, 21)

tudi nezveneči pripornik *x* (*künyi* < *kuhinji*, *szrebrni* < *srebrnih*) oz. preide v *j* (*speja* ‘špeha’; *sztraj*).⁴² Posebne so nekatere soglasniške skupine, značilne za panonsko narečno skupino, npr. skupina *tm-* prehaja v *km-* (*kmica* ‘tema’), *kt-* → *št-* (*šteri* ‘kateri’), *-xč-* → *-šč-* (*nišče*, *scséte*, *nešče*), *-tl-* → *-kl-* (*nakla*).

OBLIKOSLOVNE ZNAČILNOSTI

Pri samostalnikih moškega in srednjega spola v dajalniku in mestniku ednine prevladuje narečna končnica *-i* (*mozsi*, *na konyi*; v *Prekmurji*, *na szenyi* ‘na sejmu’). Značilna za samostalnike ženskega, moškega in srednjega spola v mestniku množine je končnica *-aj*: *po zsepkej*, *v nogáj*; v *svoji čemeráj*; v *ne-bészaj*, *po kolenaj*. Pogosta je tudi končnica *-ami* pri samostalnikih srednjega in moškega spola v orodniku množine: *z kolami*, *pred dverami*; *med norczami*. V orodniku ednine se pri samostalnikih ženskega spola pojavlja končnica *-ov*: *z etov leszkovov sibov*, *z mojav máterjov*, *pred hišov*. Preglas *o > e* za soglasniki *c*, *j*, *č*, *ž*, *š* in *dž* ni upoštevan: *z veszeljom*, *z mozsom*, *pod güncom* ‘juncem, volom’, *z sorsom*. Prisoten je svojilni rodilnik (*stvaré guč*, *dobre pecsénke düh*, *pri Ganges vodé bregi*, *té vrane opomin*). Priimki v odvisnih sklonih ohranjajo imenovalniško obliko (z *Barbarics Stevanom*⁴³) oz. se pojavljajo v rodilniški obliki (z *mojim mozsom Porédosa Stefanom*). V zanikanih stavkih je v rabi tožilnik namesto rodilnika: *nej odneszo nyegovo düso*; *sneja je nej mela očo i mater*. Značilna je tudi imenovalniška množinska končnica *je/ov-je*:⁴⁴ *golobje*; *svatovje*, *vozovje*.

Za samostalniške zaimke je značilno, da je v veliko primerih rabljena: 1) naglasna oblika namesto naslonske (*tak nyemi trij krave lejko odás* ‘mu’; *so se nej trnok lepo zahválili* ‘ji’; *sztoupj k nyim i nyim právi* ‘jim’); 2) naglasna oblika namesto navezne (*na nyega je szvétj Peter* ‘nanj’; *kelko scséte za nyega* ‘zanj’; *zdaj pá na nyo szpád hodi* ‘nanjo’). Samostalniški zaimki so pogosto izpuščeni: *Vecs nega* ‘več jih ni’; *vej pa pét bilou* ‘saj jih je bilo pet’; *Mis je naj-sla pseno i je pojela* ‘in ga je pojedla’. Osebni zaimek *on* se v mestniku ednine sklanja *od njega* (*so si gučali od njega* ‘o njem’), v tožilniku dvojine pa *njiva* ‘njiju/ju’. Značilna prekmurska oblika za osebni zaimek *midva* je *müva*.⁴⁵

⁴² M. Koletnik (2008, 16) navaja, da prekmurščina velarnega pripornika *x* ne pozna, saj je navadno onemel, »v položaju med samoglasnikoma ali za samoglasnikom pred premorem pa je prešel v *j*« (prav tam).

⁴³ Zaporedje *priimek + ime* pri osebnih imenih je v madžarskih besedilih ustaljeno.

⁴⁴ Podaljševanje osnov z *-ov-* in končnico *-je* omenja tudi M. Koletnik (2007: 501) kot značilnost današnjega prekmurskega narečja.

⁴⁵ V *Dobrem Pajdásu* je bila opažena tudi oblika *midva*, vendar v neanaliziranih besedilih: »i midva szva sze sztiszkávala naprej«, »Miszlim, da sze midva lahko tikava«.

Pri pridevniški sklanjatvi v dajalniku in mestniku ednine je za panonski prostor značilna končnica *-oj*, ki se pojavlja ob samostalnikih ženskega spola: *tvojoj materi, trūdnoj srni; v ednoj vészi, v goustoj šumi, v nájbougšoj koži*. Pridevniki imajo v roditeljskem in tožiljskem ednine ob samostalnikih moškega spola značilno končnico *-oga* (*noroga, novoga, staroga, nesrečnoga*), končnica *-ega* je redkejša (*veksega, mojega pokojnega, szvojega*).⁴⁶ V dajalniku ednine imajo pridevniki ob samostalnikih moškega in srednjega spola končnico *-omi*: *tomi nebeszkomi csloveki, podganovomi králi; tomi lepomi imànji*; vendar tudi *-emi* (*mojemi ocsi, szvojemi ocsi*). V mestniku ednine je ob samostalnikih moškega spola značilna končnica *-om*: *na ednom lejpom konyi, po dugom bežanji, v ednom megnenji 'trenutku'*. Dvojinska oblika pridevnikov ima pripono *-iv-*: *dobriva, steriva*. Značilna je raba določnih pridevnikov namesto nedoločnih: *potrošeni riž, elegantno oblečeni gospod*.

Med pridevniškimi zaimki se pojavljajo⁴⁷ svojilni (npr. *nyegova, najni 'nain', nyuv 'njihov'*), povratno svojilni (*szvojo, svojega*), kazalni (*eta 'ta', toj 'tej', toga 'tega'*), (oziralni) poljubnostni (*kaksi küpec, sz káksov osztrejsov recsjov, sterokoli, kaksekoli*), vprašalni (*v steroj, čidi 'čigav'*), oziralni (*na stero, v šterom*), celostni (*száki, szaksi, cejli varas 'vsa vas'*), mnogostni (*preci, mnogimi, vnogo*), nikalni (*nika 'nič', nikse 'nobeno'*), nedoločni (*niksi 'nek', nikákoga 'nekega', ništerni 'nekateri'*), drugostni (*drügi, drügoga*), istostni (*ednáki 'enak', glihnoj 'isti'*).

Za glagol *biti* se v prvi osebi ednine sedanjika, celo znotraj istega besedila (npr. *Csedén, csednesi, náj csednesi*), pojavljata dve glasoslovni različici – *szem* in *szam*. Glagol *biti* se v prihodnjiku za posamezne osebe in števila pojavlja v več različicah, ki so prikazane v tabeli 2.

Tabela 2: Oblike glagola *biti* v prihodnjiku

	Ednina	Dvojina	Množina
1. oseba	<i>mo/bom</i>	<i>va/bodeva</i>	<i>mo/bomo/bodemo</i>
2. oseba	<i>boš/bodeš</i>	<i>ta</i>	<i>te/bodete/boszte</i>
3. oseba	<i>de/bode/bol/bou</i>	<i>ta</i>	<i>do/bodo/bodejo</i>

Zanikane glagolske oblike v prihodnjiku so podobne tistim v tabeli, le da se jim doda členek *ne*: *nete me vidli 'ne boste', csi nemo mogo napraviti 'ne bom', nebos lumpao, nebode 'ne bo', ne bodemo 'ne bomo', nede 'ne bo' itd.* Pisanje členka *ne* in glagola *biti* je neenotno – včasih sta pisana skupaj, včasih narazen.

⁴⁶ Trdo in mehko sklanjatev kot značilnost prekm. narečja omenja tudi M. Koletnik (2007: 501): »[O]hranjeni sta trda (*m'la:dogo*) in mehka (*f'sega*) sklanjatev (...)«

⁴⁷ Navedeni so tudi pridevniški zaimki iz sicer neanaliziranih besedil.

Pri zanikanih glagolskih oblikah v pretekliku se za nikalno obliko 'ni' uporablja členek *ne oz. nej*:⁴⁸ *se ne dála* 'se ni dala', *on je ne mogo* 'ni mogel', *so ne čúli* 'niso slišali'; *me je nej dao* 'mi ni dal', *nej szte sze najslí* 'niste se našli', *je nej szedela* 'ni sedela'. Če je *ni* v sedanjiku uporabljen kot polnopomenski glagol, torej v pomenu 'biti, nahajati se', se v prekmurščini zapiše kot *nega*: *ka Vász nega* 'da Vas ni'.

Predvsem v začetnih letnikih koledarja sem zasledila nedosledno zapisovanje zanikanih glagolskih oblik. V isti pripovedi (*Csedén, csednesi, náj cse-dnesi*) se namreč zanikani glagol *prinesti* piše skupaj in narazen: *ne prineszé* in *neprineszé*. Nekaj primerov pisanja členka *ne* in polnopomenskega glagola skupaj je navedenih na strani xy.

Prisotna je raba starejših oblik *jes(z)teljes(z)tejo*: *kak kaj novoga jeszte tü na zemli* 'kaj je novega tu na zemlji'; *noresi tüdi jesztejo naetom szveti* 'tudi bolj nori obstajajo na tem svetu'; *Tam jeste edna velka mlaka* 'tam je ena velika mlaka'. Zanimive so nekatere glagolske oblike v velelniku: *hodte* 'pridite' (tudi *ote*), *bojte* 'bodite', *ne buj* 'ne ubijaj' (dovršna oblika namesto nedovršne), *pomori* 'pomagaj', *hodiva* 'pojdiva', *idte* 'pojdite'. Pogosto manjkajo pomožni glagoli: *Tak se tüdi zgodilo*; *Jež njiva z nájvèkšim prijátelstvom pozdravo*; *Jež se potégno v eden grm*; *ka ji tüvârisica potvârijala* 'žena jih je vznemirjala'. Pojavi se značilna panonska kontaminirana oblika nedoločnika:⁴⁹ *vleçti* 'vleçi', *po-vrçti* 'zapustiti', *privleçti*, *obleçti*, *pomoçti* 'pomagati', *odvrçti* 'odvreçi'. Glagoli II. glagolske vrste imajo pripono *-no-*: *zacsnola*, *minolo*, *piknoti*, *obrnoli*.

V besedilih se pojavljajo prostorski prislovi (npr. *vö* 'ven', *eszi/sze* 'sém', *sztráni* 'na stran', *eti* 'tukaj', *vönej* 'zunaj'), časovni (npr. *ednok* 'nekoč, enkrat', *v gojdno/vgojdno* 'zgodaj, zjutraj', *keszno* 'pozno', *vcsaszi* 'tako', *vszigdár/szigdár* 'zmeraj, vedno', *prvle* 'prej', *sledi* 'kasneje', *odtéc* 'odtod', *nagousztci* 'pogosto'), lastnostni (npr. *trnok/jáko* 'zelo', *nika* 'nekaj/nič', *nacsi* 'drugáčé', *gvúsno* 'zagotovo', *zobszton* 'zastonj, brezplačno', *szkoron/szkorom/szkoro* 'skoraj') in vzročnostni prislovi (*záto*). Pojavljajo se tudi prostorske zveze prislovnega pomena, npr. *na ceszto*, *poglávi*, *v ogen*, *med vrocso kukorco*; časovne zveze prislovnega pomena, npr. *za malo* 'kmalu, čez nekaj časa', *eden cajt*, *escse izdak* 'še vedno', *od denésnyega dnéva maou* 'od danes naprej', *i zdaj i zdaj* 'vsake toliko'; lastnostne zveze prislovnega pomena, npr. *po stiraj*, *nej doszta*, *brez mácske*, *k odaji* 'naprodaj'.

⁴⁸ Gre za narečni tip zanikanja, ki ga omenja že M. Orožen (1986: 191), kasneje tudi Z. Zorko in Valh Lopert (2013: 227). Opozarjajo predvsem na besedni red pri zanikanju, npr. »su nej 'niso'« (Zorko, Valh Lopert 2013: 227), »nej je mene vrejden – me ni vreden« (Orožen 1986: 191).

⁴⁹ Primeri so tudi iz drugih, neanaliziranih besedil.

Raba predlogov *s/z* se v večini primerov razlikuje od današnje: z *ceszté*, z *penezami*, z *trdim krščákom*, z *szvojim sorsom*, z *pajceki* (zapis predloga *s* pred nezvenečim nezvočnikom ni uresničen). Značilno je mešanje nasprotnih parov dvojic *na – z in v – iz*: z *enoga kouta*, z *nebész*, z *domácse pécsi*, z *pükse*. Pogosto so predlogi pisani skupaj s samostalnikom, samostalniškim ali pridevniškim zaimkom: *zgláve*, *nakla* ‘na tla’, *zsnyim*,⁵⁰ *szebov* ‘s sabo’, *vmirovčini* ‘v miru’, *szprászci*, *vnousz*. Predlog *s* se v govoru (in zapisu) zlije z vzglasnim *s*- sledeče besede: *in ga je nakla vcseszno szledecsimi recsmi*; *sze je szvoжими dobrimi prijáteli najso*; *Svojev bistrov pámetjov je vözbrodo*; *Szkuzami v ocsáj szo sze poklányali*). Predlog *zaradi* se zapisuje kot *zavolo*, za predlog *brez* sem opazila še različico z *i*-jem (*brezi*), za predlog *v* pa še vokalizirano različico *vu* (*vu satori*, *vu szebi*).

Za veznik *in* se v besedilih pojavljajo tri različice: *in*, *i* in *ino*, ponekod je zaslediti še pogovorni *pa* (za *biká pa za mácsko*). V posameznem besedilu se lahko pojavijo tudi vse tri različice. Veznik *ker* se v obravnavanih letnikih pojavi zgolj enkrat (v besedilu *Majcsi je v pékli: Té te pa vecs nemo resila – ker te nemo mogla*), sicer se zanj uporabljata *ár* ali *da* (*da pa je Stevan vértá dugo nej bilou vö z satora, sze je zdigno*). Za veznik *da* se uporabljata *da* (*Nesmiš pozábíti, da si ti jáger*) in *ka* (*srečo má, ka je vujšo*). Veznik *csi* oz. *cse* ima več pomenov: ‘če’ (*csi najdem od tébe véksega nemáka*), ‘da’ (*miszlila szam, da bi bougse bilou, csi bi na méne dao szpíszati*), ‘ali’ (*i k ednoj, i drügoj hizsi je kri-cso, csi kaj k odaji jeszte* ‘in k eni in k drugi hiši je kričal, ali je kaj naprodaj’). Veznik *kot* se zamenja s prekmurskim *kak* oz. *tak* (*tak, kak je zsé tá naváda; tam si leži doli, tak da bi mrtva bila*); *kot* pa je lahko uporabljen tudi v pomenu ‘kakor hitro’ (*Kak je küpecz dvej kravi odegno, sze je zszenszka trno radüvala*). Veznik *ampak* sem zasledila zgolj enkrat (l. 1924), sicer se zanj uporabljata *szamo* (*Zanyim bi sze neszo, szamo da szam trnok trüden*) in danes zastarelo označen *nego* (*Zdaj te jaz nemo bio, nego bom so vö na ceszto*). Namesto protivnega veznika *toda* sem v enem primeru zasledila rabo veznika *ali* (*Ali zé je kesno bilo*). Za veznik *vendar* se pojavlja *szamo ka* (*Dála bi rada, szamo ka me je kupec nej dao peneze*). Za veznik *dokler* se uporablja *dokecs* (*malo popázis té pajceke dokecs sze jaz najem*), za čeprav pa *csi glij* oz. *csi glih* (*Lacszen szem i vszedno szem záto vrejden edne pecsénke, csi glih, ka szem nej napravo ksefta*). Veznik *ko* je zamenjan s prekm. *gda* (*Gda so že visiko v zráki bili*), veznik *kjer* z *gde* (*dale ide drügim stolam, gde tudi tak naprávi*), veznik *sicer* z *ovak* (*Sreča, ka je stári brahmán razmo stvárè guč, ár ovak bi eto málo zgodbo nigdár ne zvedli*), veznik *saj* pa z *vej* oz. *ve* (*vej szí pa telko gucsao od nyih v spitáli, da cejli váras zná od toga*). Pojavita se tudi enodelna sestavljena vezniška beseda *ali zátok*

⁵⁰ »V ljudskem jeziku se pred *nj* pojavlja tudi predlog *zs*, npr.: *zs njive je prneszo* (z njive je prinesel)« (Pavel 2013, str. 269, prev. M. Bajzek Lukač).

(*Nej szo sze müdili dugo, ali zátok je tak eden tak drügi malo globse pogledno v kupico*), za katero sklepam, da pomeni *pa vendar*, in večdelna vezniška beseda v pomenu 'tako – kakor' (*tak eden tak drügi; kak v leti tak v zimi*).

V obravnavanih besedilih sem zasledila dodajalne členke (*escse 'še' (in ga escse ednok trnok oprosila)*, *tüdi 'tudi' (sze nej vcsio szlabo i tüdi nej dobro)*, *noncs/nancs 'niti' (obdrügem pa, ka szo pajceke noncs nej oudali)*), navezovalne (*tüdi 'tudi' (noresi tüdi jesztejo naetom szveti)*), *ja (Ja, hodte szamo notri)*, *te 'potem' (Té te pa vecs nemo resila)*), vprašalne (*jeli 'kajne' (Jeli, da szem to cse-dno vcsinila)*), poudarjalne (*ravno (Ravno tak so si tüdi moški gučali od njega)*), presojevalne (*szkoro 'skoraj' (meo szem je zse szkoro v zsepki)*), spodbujevalne (*ka 'kaj' (Ka bi nebi! 'Kako ne bi!')*), izvzemalne členke (*bár(em) 'vsaj' (da bi bár mér meo pred szvojim rodom)*), *samo (Se je bilo pripravleno samo je ešče snehin vüjecz falio)*), členke zanikanja in nesoglašanja (*nikak 'nikakor' (telko vam nikak nemrem dati)*), *nej 'ne' (Nej moj drági)*), potrjevanja in soglašanja (*gvüšno 'gotovo' (Kak szem vidla ta meszár je mácska püsztó, gvüšno, da de prvle domá kak jaz)*), *isztina 'resnica, resnično' (Iosztina ednok je szvedok biu)*), *zadržka (prav za prav 'pravzaprav' (ka szo szamí nej poumlili, ka sze je prav za prav zgoudilo z prászci)*), čustvovanja (*dobro (No dobro, právi té küpecz)*) ter členke možnosti in verjetnosti (*mogoucse 'mogoče' (Idte tá, mogoucse escse má kaj)*). Zasledila sem prislov v členkovni rabi (*tak 'tako ali tako' (ár me to tak nika nebolij)*) in dva veznika v členkovni rabi (*vejpa 'saj' (Vejpa, vejpa, tak naj bo)*; *dönok 'vendar' (edno zacsko szrebrni penecz bi pa dönok lejko v zsepko szkrili)*).

Medmeti, ki se pojavljajo v obravnavanih besedilih, so dveh vrst, in sicer 1) velelni (*heš, heš (Ti vrana heš, heš, zdaj mo jaz prišo)*) in 2) razpoloženski, ki so najštevilčnejši (*jaj 'joj, gorje' (Jaj ... jaj szirmaska gláva!)*, *na, na (Té človik bi se niti ženiti ne bi smeo! Na, na ... náj njemi samo nede žao!)*, *ha, ha (»Ha, ha, zdaj pa zse znam«, sze je Jancsi vdaro po kolenaj)*, *hm (Hm, drügo nepreosztáne, kak nazáj domou je gnati)*, *hop (Rihtar sze zácsa skrábati, ka náj naprávi z prászci? Hop! Dobro!)*, *moj Boug (Moj Boug, ka bi z nyimi?)*, *aha (Aha, zdaj pa zse znam, kama je odiso)*, *o (O ti sztári oszeo i norlák nouri)*, *no (No pa szam escse jaz prišla poglednot)*). V besedilu *Csedén, csednesi, náj csednesi* je prisoten tudi medmet v madžarskem jeziku, in sicer *ejnye*, ki izraža neodobravanje (Arcanum, 2019): *Ejnye mati to je malo doszta, telko vam nikak nemrem dati; Ejnye mati, da bi ga kokot vgyo, nevola je, zacsko z peneczemi szam domá pozábo*.

SKLADENJSKE ZNAČILNOSTI

Besedni red je z današnjega vidika velikokrat zaznamovan. Samostalniški prilastki npr. stojijo levo od svoje odnosnice (*Stevan vért 'gospodar Štefan'*, *na szenye vecsér 'na večer semnja'*, *zavüja pokanja 'pokanja za ušesi'*, *golobov*

voj 'vodja golobov'), spremenjeno je mesto posameznih sestavin besedne zveze (z *trdim krščákom gospoda* 'gospoda s trdim klobukom'). Naglasne oblike osebnih zaimkov (ki so v knjižni izreki nadomeščene z naslonskimi oblikami) neredko stojijo na neobičajnem mestu (*da szo nazádnye nyemi dopovedali* 'da so mu nazadnje dopovedali'), tudi mesto naslonk v stavku je drugačno od predpisanega v knjižnem jeziku (*da ona de sze zsnyim kregala* 'da se bo ona kregala z njim'). Pri samostalniški besedni zvezi *njegov tisti prijátel* se zaporedje elementov levega prilastka razlikuje od današnje norme (kazalni zaimek > glavni števnik > pridevnik > (samostalník)⁵¹).

Opazna je odsotnost pozaimljanja: *V Prekmurji v ednoj vésvi (sztálno nevem kak sze tá vésv zové) je zsivo eden bogáti cslovik, té bogátecz je pa meo edno trnok csedno zseno, nyegova zseno je tak csedna bila /.../; zavolo máloga prosztora v spítáli, je mogo zapüsztiti spítao.*

Prevladujejo krajše povedi, najdemo pa tudi nekaj zapleteno zloženih, npr.:

Csi tak ka bi Vij tak dobri bili, da bi sze na etoga konya szeli, in bi sze za tistim cslovekom neszli, i bi nyemi etoga konya tá dáli z tem, da toga konya szin posle szvojemi ocsi, záto ka naj nyim nede trbelo za teöcami peski drkati, za to bi Vam jaz trnok zahválo.

Edno jütro pri Ganges vodé bregi, na ednoj drevi je sedela edna vrana, štera je ednoga človeka vidla, šteri je riž troso na zemlo, po tem eden velki nec préstro.

Prisotne so različne vrste enodelnih stavkov: glagolski brezosebkovni (*Kradnes!*; *Ne buj!*), neglagolski samostalniški (*Razbojnik!*; *Ropar!*; *Tovaj!*), neglagolski pridevniški (*Nehvalezsen!*), neglagolski prislovni stavki (*Tak nikak!*), neglagolski členkovni pastavki (*Dobro!*) in neglagolski medmetni pastavki (*Hop!*; *Hm!*).

BESEDOTVORNE ZNAČILNOSTI

Značilni so glagolski kalki s prislovno sestavino,⁵² npr. *vö-*: *vö plácso* 'izplačal', *vözbrodo* 'ugotovil', *vöspio* 'izpil', *vözvedlo* 'izvedelo', *vözmerili* 'izmerili', *vöpovedale* 'izrekle', *vö zbognyariti* 'razbobnati', *vödrzsali* 'vztrajali'. Prav tako so pogoste istovrstne zveze z *gori* oz. *doli*: *doli légo* 'ulegel' (iz tega tudi samostalník *dolléganye*), *gori zamerkao* 'zapisal', *gor zrásla* 'odrasla', *goripoiszkala* 'obiskala', *doli sztrli* 'ustreli'. Za oboje je značilno neenotno pisanje – urednik jih ponekod zapisuje skupaj, ponekod narazen.

⁵¹ Prim. npr. Marušič in Mišmaš (2017), ki ugotovitev povzemata po Greenbergu (1963).

⁵² T. i. »[k]alkiranje je bilo v drugi polovici 16. stoletja eden izmed osnovnih načinov širitve slovenskega glagolskega besedja. Z njegovo pomočjo so slovenski protestantski pisci pogosto razreševali poimenovalne zadrege, s katerimi so se soočali zlasti pri prevajanju biblije, postil in drugih verskih besedil.« (Merše 2009, str. 129)

Zasledila sem priložnostno tvorjeno besedo⁵³ *kronikáš* ‘pisec kronike’ (v besedilu *Gda so stvaré gučale*). V omenjenem besedilu se pojavi še pridevnik *klükajočo* ‘tako, ki kljuva’.

Pojavlja se stopnjevanje z obrazili pri tistih pridevnikih, za katere je danes značilno stopnjevanje s prislovom: *csednejsa* ‘bolj pametna’, *norejsi* ‘bolj nor’.

ZNAČILNOSTI NA BESEDNI IN BESEDNOZVEZNI RAVNI

V obravnavnih besedilih se pojavljajo čustveno zaznamovane besede oz. besedne zveze, in sicer olepševalne: *Ti si tüdi ne v nájbougšoj koži*; ironične: *tá zszenszka je od moje escse csednejsa* ‘ta ženska je še bolj pametna (tj. nora) kot moja’. Dve besedi sta v SSKJ² označeni s kvalifikatorjem »slabšalno«, vendar obe najdemo v Novakovem SSKP, torej sta v prekmurskem narečju stilno nezaznamovani: *pop* ‘duhovnik’ in *piszács* ‘pisatelj, pisec’. Nekaj besed ima v SSKJ² kvalifikator »ekspresivno«: *mazati* ‘tepsti, pretepati’, *ceremonija* ‘slavnost, obred po ustaljenih predpisih’, *potišati* ‘povzročiti, da postane kaj manj intenzivno, manj izrazito’, *razneszti* ‘razširiti, razglasiti’, *pod nouszom szvejcse* ‘sluz, smrkelj’; *nakla vcsesznoti* ‘vreči na tla’.

Nekatere besede v *Dobrem Pajdásu* so v SSKJ² označene s stilno-zvrstnimi kvalifikatorji, npr. »pogovorno«: *faliti* ‘manjkati’, *štala* ‘hlev’, *špej* ‘slanina’ (v SSKJ²: *špeh*), *ošterija* ‘gostilna, krčma’ (v SSKJ²: *oštarija*), *vágati* ‘tehtati’, *jáger* ‘lovec’, *potegnotti se* ‘umakniti se’ (v SSKJ²: *potegniti se*), *briga* ‘skrb’; »nižje pogovorno«: *gvant* ‘obleka’, *kšeft* ‘trgovska dejavnost, trgovanje, ki prinaša navadno večji dobiček’;⁵⁴ *špásati se* ‘šaliti se’, *špancerati* ‘sprehajati se’ (v SSKJ²: *špincerati*); »narečno«: *bogátecz* ‘bogataš’, *csemér* ‘nejevolja, jeza’; »nar. vzhodno«: *kokot* ‘petelin’, *peski* ‘peš’. V osnovi je to besedje takratnega (tudi današnjega) živega narečnega govora, saj jih najdemo tako v SSKP kot tudi v *Slovarju beltinskega prekmurskega govora* (2009).

Izpričane so tudi, z vidika današnje knjižne norme, časovno zaznamovane besede, a treba je opozoriti, da so to besede, ki so bile v času izhajanja kalendarja še prisotne v živem govoru, nekatere od njih pa se še danes govorijo v prekmurskem narečju. V SSKJ² so označene s časovno-frekvenčnimi kvalifikatorji »zastarelo«: *inoli* ‘in, pa’, *nego* ‘ampak’, *szvedok* ‘priča’, *isztina* ‘resnica’, *voj* ‘vodja, poveljnik’, *grad* ‘prsi, oprsje’;⁵⁵ »starinsko«: *kola* ‘voz, zlasti kmečki’,

⁵³ Po Toporišiču so to besede, ki jih »govoreči delajo po običajnih besedotvornih vzorcih in jih bralci ali poslušalci tudi razumejo, vendar besede ne postanejo splošna last jezika« (Toporišič 2000, str. 130). A. Pavel v slovnici opozarja, da je glede izpeljave »prekmurski jezik zelo bogat in prožen« (Pavel 2013, str. 291).

⁵⁴ V Novakovem slovarju (2009): ‘trgovina, prekupčevanje’.

⁵⁵ Vse našteté besede razen *grad* so tudi v *Slovarju stare knjižne prekmurščine* (SSKP).

s frazemi *moker kot miš*, *moker kot cucek* in *moker do kože*); *Na pamet nyemi pride* 'ugotovil je'; *vecs vlijé na grad* 'se preveč napije'; *si je vsigdár na tom trou glavo* 'zmeraj je veliko razmišljal o tem' (frazem je v sopomenskem razmerju s frazemom *beliti si glavo*); *je ne kakša v ogračeki zráščena korina* 'ni kar tako' (frazem je v sopomenskem razmerju s frazemom *ne biti od muh*); *da bi jo stráj vzéla* 'prestrašila, vznemirila' (frazem je v sopomenskem razmerju s frazemom *nagnati komu strah v kosti*); *prikeli za vüha* 'oklofuta'; *nescses ali scsés* 'hočeš nočeš' (izraža podkrepitev nujnosti); *je odávo plátno* 'bil je še majhen otrok'; *viszo med zsitkom i szmrtjouv* 'bil je zelo bolan, v smrtni nevarnosti'; *kak bi grom vdaro* 'imelo je velik odmev'; *brüsziti jezike* 'spretno govoriti' (frazem je v sopomenskem razmerju s frazemom *imeti namazan jezik*); *beteg je na bougse sou* 'postajal je zdrav'; *na rokáj do ga noszili* 'zelo pozorni bodo do njega, negovali in razvajali ga bodo'; *szo na velko glédali* 'bili so zelo začudeni' (frazem je v sopomenskem razmerju s frazemom *debelo gledati*); *kaksa müha jo je mogla piknoti zdaj naednouk* 'kaj neprijetnega jo je doletelo'.

SKLEP

Dober Pajdás kalendárium je po koncu prve svetovne vojne pomenil doprinos k ohranjanju identitete Prekmurcev, ki zaradi intenzivne madžarizacije v preteklosti še niso imeli trdne zavesti o pripadnosti slovenskemu narodu. Enkrat letno je prinašal čtivo v prekmurščini, namenjeno tako preprostim kot zahtevnejšim bralcem; vseboval je rubrike s kmetijsko, zgodovinsko, geografsko in politično tematiko, ki so imele namen poučiti in informirati naročnike, pa tudi rubrike s funkcijo zabavanja in sprostitve. Urednik Franc Talanyi je poleg stalnih rubrik koledarja sam napisal tudi večino leposlovnih prispevkov. Ugotovljeno je bilo, da se v njegovem jeziku izkazujejo posamezne neenotnosti na pravopisni, glasoslovni in oblikoslovni ravni, kar bi lahko pripisali temu, da v času izhajanja koledarja še ni bilo prekmurske slovnice, po kateri bi se lahko ravnal, oziroma je obstajala zgolj v rokopisu. Prav tako je ponekod opazen vpliv madžarizacije, zlasti v zadnjih dveh letnikih, ki sta izšla v času madžarske okupacije Prekmurja.

VIRI IN LITERATURA

Monografije

Franci Just, *Med verzuško in poezijo: poezija Prekmurja v prvi polovici 20. stoletja*. Murska Sobota, 2000.

Monika Kalin Golob, *H koreninam slovenskega poročevalnega stila*. Ljubljana, 2003.

Franc Kuzmič, *Bibliografija prekmurskih tiskov 1920–1998*. Ljubljana, 1999.

Majda Merše, *Slovenski knjižni jezik 16. stoletja – Razprave o oblikoslovju, besedotvorju, glasoslovju in pravopisu*. Ljubljana, 2009.

Fran Novak, *Slovar beltinskega prekmurskega govora*. Murska Sobota, 2009.

Fran Ramovš, *Kratka zgodovina slovenskega jezika*. Ljubljana, 1995.

Fran Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika II. – Konzonantizem*. Ljubljana, 1924.

Ivan Škafar, *Bibliografija prekmurskih tiskov od 1715 do 1919*. Ljubljana, 1978.

Zborniki

Marko Jesenšek, Tradicionalnost in modernost prekmurskih oglaševalskih besedil. *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika* (Zora 90). Maribor, 2013, str. 292–304.

Marko Jesenšek, Pomen Pavlove slovnice za razvoj prekmurskega knjižnega jezika. *Prekmurska slovenska slovnica* (Zora 100). Maribor, 2013, str. 429–471.

Marko Jesenšek, Pavlova Prekmurska slovenska slovnica/Vend nyelvtan med Janežič-Sketovo in Breznikovo normo. *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis (1. del)/ Grammar and Dictionary – Current language description (Part 1)* (Obdobja 34). Ljubljana, 2015, str. 326–333.

Mihaela Koletnik, Prekmursko lončarsko besedje v Filovcih. *Razvoj slovenskega strokovnega jezika* (simpozij Obdobja 24). Ljubljana, 2007, str. 497–514.

Fran Marušič, Petra Mišmaš, Povezovanje hierarhije pridevnikov v samostalniški zvezi in kognicije. *Zbornik povzetkov simpozija 2017 (Škrabčevi dnevi)*. Nova Gorica, 2017, str. 99–110.

Martina Orožen, Prekmurski knjižni jezik. *Prekmurska slovenska slovnica* (Zora 100). Maribor, 2013, str. 413–428.

Avgust Pavel, *Prekmurska slovenska slovnica – Vend nyelvtan* (Zora 100). Ur. Marko Jesenšek, prev. Marija Bajzek Lukač. Maribor, 2013.

Natalija Ulčnik, Splošne, strukturne in jezikovno-stilne značilnosti časopisa *Prijatelj*. *Začetki prekmurskega časopisja* (Zora 67). Maribor, 2009, str. 57–92.

Zinka Zorko, Oblikoslovje in leksika v cankovskem govoru. *Narečjeslovne razprave o koroških, štajerskih in panonskih govorih* (Zora 64). Maribor, 2009.

Časopisi in revije

Előd Dudás, Primerjalni zgodovinski razvoj prekmurskega črkopisa. V: *Jezikoslovni zapiski* 2, 18, 2012, str. 149–165.

Marko Jesenšek, Kardošev D. Luther Martina Máli kätékismus (1837). V: *Lingua montegrina* 2, 10, 2017, str. 152–160.

Marc L. Greenberg, Glasoslovni opis treh prekmurskih govorov in komentar k zgodovinskemu glasoslovju in oblikoglasju prekmurskega narečja. V: *Slavistična revija* 4, 41, 1993, str. 465–487.

Martina Orožen, Vprašanja prekmurskega knjižnega jezika. V: *Jezik in slovstvo* 6, 31, 1986, str. 191–197.

Zinka Zorko, Alenka Valh Lopert, Skladnja v panonski narečni skupini. V: *Jezikoslovnii zapiski* 2, 19, 2013, str. 221–235.

Spletni viri

Arcanum, Magyarország vezető tartalomszolgáltatója, <https://www.arcanum.hu/hu/> (pridobljeno avgusta 2019).

Digitalna knjižnica Slovenije. *Dober Pajdás kalendárium* (1922–1943), <http://www.dlib.si/results/?euapi=1&query=%27keywords%3ddober+pajd%C3%A1s+kalend%C3%A1rium%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25> (pridobljeno marca 2019).

Digitalna knjižnica Slovenije. *Nouvi zákon ali Testamentom goszpodna nasega Jezusa Krisztusa* (Števan Küzmič, 1771). <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-XCQQK3GZ/?euapi=1&query=%27keywords%3dnouvi+z%C3%A1kon+ali+testamentom+goszpodna+nasega+jezusa+krisztusa%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25> (pridobljeno marca 2020).

Digitalna knjižnica Slovenije. *Nóvi zákon ali Testamentom Goszpodna nasega Jezusa Krisztusa* (Aleksander Terplan, 1848). <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-32AO43AJ/?euapi=1&query=%27keywords%3daleksander+terplan%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25> (pridobljeno marca 2020).

Fran, Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, <https://fran.si/> (pridobljeno avgusta 2019).

Slovenska biografija. Franc Talanyi, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi681653/#slovenski-biografski-leksikon> (pridobljeno avgusta 2019).

ANALYSIS OF LANGUAGE CHARACTERISTICS IN THE PREKMURJE CALENDAR *DOBER PAJDÁS KALENDÁRIUM*

Summary

The article presents the language of the calendar *Dober Pajdás kalendárium*, which was published in the Prekmurje language between 1922 (*Naš Slovenski kalendar*) and 1943 and is regarded as the first Prekmurje secular calendar. It was published by Franc Talanyi, who wrote not only the general features of the calendar but also the majority of belletrist articles. There are a lot of phonetic and morphological features on the language level that are still present in the current Prekmurje dialect (like vowel rounding *u* in *ü* (*süša*), hardening of the palatal *l'* (*posztela*), ending *-oj* in adjective declension in singular dative and locative (*tvojoj materi, pri toj zsenzski*) etc.). Inconsistency in sound-spelling can also be noticed, like a reflex after a long and *o* can be *ou* or *o* (*okoulik, Boug, kokot, szto*), and for a long *yat e, ê* or *ej* (*bez sati, penezé, tê 'ti' (3. person plural.), pripovejst, brejg*). Talanyi uses three variations for the adverb *skoraj*, i. e. *szkoro, szkorom* and *szkoron*. Inconsistencies can also be found in orthography, mostly in writing words together or apart (like *ne prineszé* and *neprineszé*). The word order, repetition of parts of a sentence and shorter, simple sentences are recognised on the syntax level. On the lexical level, extensive expressive diction and some idioms (*da bi ga kokot vgyo 'naj ga koklja brcne', brüsziti jezike 'spretno govoriti'*)

could be determined. Typical Pannonian vocabulary (like *kmica*, *lagoji*, *šuma*, *vgojčno*, *krščak*), Germanicisms (like *štala*, *familija*, *gvant*), and some Hungarian loanwords (like *beteg*, *fajta*) are used. The influence of the Hungarian language on the language and contents of the calendar can be determined (Hungarian alphabet; Hungarian words; in some issues the names of months are written in Hungarian; proper names in Hungarian variant in the chapter *Szenya*, and belletrist articles written in Hungarian). After World War I, *Dober Pajdás kalendárium* nevertheless contributed significantly to preserving national identity in Prekmurje, for it offered quality reading in the Prekmurje language, which was so similar to their dialect.

ANALYSE DER SPRACHLICHEN MERKMALE IM PREKMURJE KALENDER DOBER PAJDÁS KALENDÁRIUM

Zusammenfassung

Im Artikel wird die Sprache des Kalenders *Dober Pajdás kalendárium*, der in der Prekmurje-Sprache zwischen 1922 (*Naš Slovenski kalendar*) und 1943 herausgegeben wurde und als der erste weltliche Kalender in Prekmurje gilt, vorgestellt. Sein Herausgeber Franc Talanyi schrieb neben den Standardrubriken im Kalender auch die meisten belletristischen Beiträge. Auf der sprachlichen Ebene treten zahlreiche phonetische und morphologische Besonderheiten auf, die in dem Prekmurje-Dialekt bis heute erhalten blieben (z. B. Rundung des Vokals *u* in *ü* (*süša*), Verhärten des palatalen *l* (*posztela*), Endung *-oj* in Adjektivdeklinaton im Dativ und Lokativ Singular (*tvojoj materi*, *pri toj zsenzski*) usw.). Bemerkbar sind auch inkonsequente Transkriptionen von Lauten, z. B. Reflex nach immer langem und nasalem *q* kann sein *ou* oder *o* (*okoulik*, *Boug*, *kokot*, *szto*), immer langer *Jat* ist entweder *e*, *ê* oder *ej* (*bezsati*, *peneze*, *tê 'ti'* (3. Person Plural), *pripovejst*, *brejg*). Für den Adverb *skoraj/fast* benutzt Talanyi drei Varianten, und zwar *szkoro*, *szkorom* und *szkoron*. Inkonsequenzen zeigen sich auch auf der orthographischen Ebene bei der Zusammen- oder Getrennschreibung (z. B. *ne prineszé* und *neprineszé*). Auf der syntaktischen Ebene ragen die Wortordnung, wiederholte Satzglieder und überwiegend kürzere, einfache Sätze hervor. Die lexikalische Ebene zeigt aus unserer heutigen Sicht stark expressive Ausdrucksweise, einige Phraseme (*da bi ga kokot vgyo 'naj ga koklja brčne'*, *brüsziti jezike 'spretno govoriti'*) wurden entdeckt. Typische pannonische Wörter (z. B. *kmica*, *lagoji*, *šuma*, *vgojčno*, *krščak*), Germanismen (z. B. *štala*, *familija*, *gvant*) und einige Ungarismen (z. B. *beteg*, *fajta*) kommen in den Texten vor. Auch wenn auf der sprachlichen und inhaltlichen Ebene des Kalenders noch der ungarische Einfluss spürbar ist (ungarisches Alphabet, teilweise ungarische Wörter, die Namen der Monate sind in einigen Jahrgängen auf Ungarisch geschrieben, die Ortsnamen in der Rubrik *Szenya* werden von dem Ungarischen beeinflusst, einige belletristische Beiträge sind auf Ungarisch), trug *Dober Pajdás kalendárium* nach dem Ersten Weltkrieg wesentlich zur Erhaltung der Identität von Einwohnern von Prekmurje bei, denn er beinhaltete qualitativvolles Lesestoff in der Prekmurje-Sprache, die ihrer Sprache stark ähnelte.